

॥ तैत्तिरीयसंहिता १ ॥

॥ कृष्णयजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ प्रथमं काण्डम् । ॥

इषेत्वोर्जेत्वावायवस्थोपायवस्थदेवोवस्सविताप्रार्पयतुश्रेष्ठतमायकर्मण
आप्यायध्वमघ्नयादेवभागमूर्जस्वतीःपयस्वतीःप्रजावतीरनमीवाअ अयक्षमामावस्तेन ईशतमाऽघशः
सोऽद्रस्यहेतिःपरिवोवृणक्तुध्रुवाअस्मिन्नोपतौस्यातबह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि ॥ १ ॥ ॥ १.१.१ ॥

यज्ञस्यधेषदस्मिन्त्युष्टरक्षःप्रत्युष्टअरातयःप्रेयमगाद्धिणा' बर्हिरचमनुनाकृतास्वयवितष्टत आवहन्तिक
वयःपुरस्ताद्वेभ्योजुष्टमिह बर्हिरसदेवानाम्परिभूतमसिर्वषवृद्धमसिदेवबर्हिमात्वन्वङ्गातिर्यक्पर्वते राध्यासमाच्छेतातेमारिष
देवबर्हिश्शतवल्शंविरोहसहस्रवल्शाः ॥ २ ॥ विवयः रुहमपृथिव्यास्सम्पृचःपाहिसुसम्भृता'त्वसंभराम्यदित्यैरास्नाऽसीन्द्रा
ण्यै सन्नहनंपुषाते'ग्रन्थिग्रन्थातुसतेमाऽऽस्थादिन्द्रस्यत्वाबाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पते'मूर्धाहराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहदेवंग
ममसि ॥ ३ ॥ ॥ १.१.२ ॥

शुन्धध्वदैव्यायकर्मणेदेवयज्यायैमातरिश्चनोघर्मोऽसिद्यौरसिपृथिव्यसि विश्वधाया असिपरमेणधाम्नादः
हस्वमाह्वंसूनांपवित्रमसिशतधारं वसूनांपवित्रमसिसहस्रधारं हूतस्तोकोहूतोद्रप्सो'ऽग्नयेबृहतेनाकायस्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां
सावित्रायुस्साविश्वव्यचास्साविश्वकर्मसम्पृच्यध्वमृतावरी रुमिणीर्मधुमत्तमामन्द्राधनस्यसातयेसोमेनत्वाऽऽतन्मीन्द्रायदधि
विष्णोह्व्यःरक्षस्व ॥ ४ ॥ ॥ १.१.३ ॥

कर्मणादेवेभ्यश्शकेयवेषायत्वाप्रत्युष्टरक्षःप्रत्युष्टअरातयोधूर'
सिधूर्ध्वंन्तधूर्ध्वन्यो'स्मान्धूर्वतितधूर्वयंयधूर्वामस्त्वदेवानामसि सस्नितमंप्रितमंजुष्टतम्वन्हितमदेव
हूतममहूतमसिहविर्धानंद'ह स्व माह्वा'मित्रस्यत्वाचक्षुषांप्रेक्षेमाभेर्मासंविक्थामात्वाहि'सिषमुरुवा तायदेवस्यत्वासवि
तुःप्रसवे'ऽश्विनो'बाहुभ्या'पूष्णोहस्ता'भ्यामग्नयेजुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमा'भ्यामिददेवानामिदमुनस्सहस्फात्त्यैत्वानाऽरा'त्यैसुवर
भि विख्येषवैश्चानरंज्योतिर्द'हन्त'हुर्याद्यावापृथिव्योस्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास् त्वोपस्थेसादयाम्यग्नेह्व्यःरक्षस्व ॥ १.१.४ ॥

देवोवःसवितोत्पुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणवसोस्सूर्यस्यरश्मिभिरापोदेवीरग्रेपुवोऽग्रे
गुवोऽग्रइमंयज्ञन्नयताग्रेयज्ञपतिधत्तयुष्मानिन्द्रोऽवृणीतवृत्रतूर्यै'युयमिन्द्रमवृणीध्वंवृत्रतूर्येप्रोक्षितास्था
ऽग्नयेवोजुष्टप्रोक्षा'म्यग्नीषोमा'भ्यांशुन्धध्वदैव्यायकर्मणेदेवयज्यायाअवधूत्'रक्षोऽवधूता अरातयोदित्यास्त्वर्गासिप्रतित्वापृथि
वीवै'त्वधिषवणमसिवानस्फत्यप्रति त्वाऽदित्यास्त्वर्गवै'त्वनेस्मूर'सिवाचोविसर्जनदेववीतयेत्वागृह्णम्यद्रिरसिवानस्फत्यस्स इ
ददेवेभ्योह्व्यःसुशमिशमिष्वेषमावदोर्जमावदद्युमद्वदतवयः सङ्घातंजे'ष्मवर्षवृद्धमसिप्रतित्वावर्षवृद्धवेत्तुपरापूत्'रक्षः परापूता
अरातयो'रक्षसाभागो'सिवायुवो'विविनक्तुदेवोवस्सविताहिरण्यपाणिःप्रति'गृह्णातु ॥ १.१.५ ॥

अवधूत्'रक्षोऽवधूताअरातयोऽदित्यास्त्वर्गासिप्रतित्वापृथिवीवै'तुदिवस्कम्भनिरसि प्रतित्वाऽदित्या
स्त्वर्गवै'तुधिषणा'सिपर्वत्याप्रतित्वादिवस्स्कम्भनिर्वै'तु धिषणा'सिपार्वतेयीप्रतित्वापर्वतिवै'तुदेवस्यत्वासवितुःप्रसवे'ऽश्विनो

बाहुभ्यां॑ पूष्णोहस्ताभ्यामधिवपामिधान्यमसिधिनूहिदेवान्प्राणायत्वाऽपानयत्वाव्यानाय॑ त्वादीर्घामनुप्रसितिमायुषिधादे
वोवस्सविताहिरण्यपाणिःप्रतिगृह्णातु ॥ १.१.६ ॥

धृष्टिरसिब्रह्मयच्छापाग्नेऽग्निमामादंगजहिनिष्कव्यादः॑ सेधाऽऽदेवयजम्
वह्निर्दग्धरक्षोनिर्दग्धाअरातयोध्रुवमसिपृथिवीदृहाऽऽयुर्दृह प्रजादृहसजातान्स्मैयजमानायपर्यूहध
त्रमस्यन्तरिक्षदृहप्रणं दृहापानदृहसजातान्स्मैयजमानायपर्यूहध्रुणमसिदिवंदृह चक्षुदृहश्रोत्रदृहसजातान्स्मैयजमानाय
पर्यूहधर्मासिदिशोदृह योनिर्दृहप्रजादृहसजातान्स्मैयजमानायपर्यूहचितस्थप्रजामस्मै रयिमस्मैसजातान्स्मैयजमानाय
पर्यूहभृगूणामङ्गिरसांतपसातप्यध्वंयानि धर्मेकपालान्युपचिन्वन्तिवधसः । पूष्णस्तान्यपित्रैन्द्रवायुविमुञ्चताम् ॥ १.१.७ ॥

संवपामिसमापोअद्भिरगमतसमोषधयोरसेनसः॑ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर
मधुमतीभिस्सृज्यध्वमद्भयःपरिप्रजातास्थसमद्भिःपृच्यध्वञ्जनयत्यैत्वासंयौ॑
म्यगनयेत्वाग्नीषोमाभ्यामखस्यशिरोसिधर्मोऽसिविश्वायुरुप्रथस्वोरुतेयज्ञपतिः प्रथतान्त्वचंगृह्णीष्व
न्तरितरक्षोऽन्तरिताअरातयोद्वेस्त्वासक्ताश्रपयतुवर्षिष्ठेअध्नाकेऽग्निस्तेतनुक्माऽतिधागनेह्यः॑ रक्षस्वसंब्रह्मणा पृच्यस्वैक
तायस्वाहाद्वितायस्वाहात्रितायस्वाहा ॥ १.१.८ ॥

आददइन्द्रस्यबाहुरसिदक्षिणस्सहस्रभृष्टिशशततेजावायुरसितिगमतेजाःपृथिवि देवयजन्योषध्यास्तेमूल
माहिःसिष्मपहतोऽररुःपृथिव्यैब्रजंगच्छगोस्थानं वर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यापरावतिशतेनपाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यंचव
यंद्विष्मस्तमतोमामौगपहतोऽररुःपृथिव्यैदेवयजन्यैब्रजंगच्छगोस्थानं वर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यापरावतिशतेनपाशैर्यो
ऽस्मान्द्वेष्टि यंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौगपहतोऽररुःपृथिव्या अदेवयजनोब्रजंगच्छ गोस्थानं वर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपर
मस्यापरावतिशतेनपाशैर्योऽस्मान् द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौगररुस्तेदिवमास्कान् वसवस्त्वापरिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसारुद्रस्त्वापरिगृह्णन्तुत्रैष्टुभेनछन्दसाऽऽदित्यास्त्वापरिगृह्णन्तु जागतेनछन्दसादेवस्यसवितुस्सवेकर्मकृण्वन्तिवधसः॑
तमस्यृतसदनमस्यृतश्री

रसिधा असिस्वधा अस्युर्वीचासिवस्वीचासिपुराक्रूरस्यविसृपोविरफिश्नुदादायपृथिवी जीरदानु
र्यामैरयञ्चन्द्रमसिस्वधाभिस्तांधीरासो अनुदृश्ययजन्ते ॥ १. १. ९ ॥

प्रत्युष्टः॑ रक्षःप्रत्युष्टा अरातयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेनेतेजसानिष्टपामिगोष्ठं मानिर्मृक्षंवाजिनंत्वासपत्नसाहं
सं माज्जिर्वाचंप्राणंचक्षुश्रोत्रंप्रजां योनिमानिर्मृक्षंवाजिनींत्वासपत्नसाहींसंमैज्यशासानासौमनसंप्रजाः सौभाग्यंतनूमऽ
ग्नेरनुव्रताभूत्वासंनह्येसुकृतायकम् ॥

सुप्रजसस्त्वावयः सुपत्नीरुपसिदिम । अग्नेसपत्नदम्भनमदब्धासोअदाभ्यम् ॥

इमंविष्यामिवरुणस्यपाशंयमबध्नीतसवितासुकेतः ।

धातुश्चयोनौसुकृतस्यलोकेस्योनंमेसहपत्याकरोमि ॥

समायुषासंप्रजयासमग्नेवर्चसापुनः ।

संपत्नीपत्याऽहंगच्छेसमात्मातनुवामम ॥

महीनांपयोऽस्योषधीनांरसस्तस्यतेऽक्षीयमाणस्यनिर्वपामिमहीनां पयोऽस्योषधीनांरसोऽदब्धेनत्वाचक्षु
षाऽवैक्षेसुप्रजास्त्वायतेजोऽसि तेजोऽनुप्रेह्यग्निस्तेतेजोमाविनैदनेर्जिह्वाऽसिसुमूर्देवानांधाम्नेधाम्नेदेवेभ्यो यजुषियजुषेभवशु
क्रमासिज्योतिरसितेजोऽसिदेवोवस्सवितोत्पुनात्वच्छ्रेणपवित्रेणवसोः सूर्यस्यरश्मिभिशुक्रंत्वाशुक्रायांधाम्नेधाम्नेदेवेभ्यो

यजुषेयजुषेगृह्णामि ज्योतिस्त्वाज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषिधाम्नेधाम्नेदेवेभ्योयजुषेयजुषेगृह्णामि ॥ १. १. १० ॥

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वास्वाहावेदिरसिबर्हिषिर्त्वास्वाहाबर्हिंसिस्त्रुग्भ्यस्त्वा स्वाहादिवेत्वा
ऽन्तरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वास्वधापितृभ्यऊग्भवंबर्हिष्यऊर्जा पृथिवीगच्छतविष्णोस्तूपोऽस्यूणीभ्रदसंत्वास्तृणामिस्वासस्थदे
वेभ्योगन्धर्वोऽसि विश्वावसुर्विंश्वस्मादीषतोयजमानस्यपरिधिरिड ईडित इन्द्रस्यबाहुरसिदक्षिणो यजमानस्यपरिधिरिड ईडि
तोमित्रावरुणौत्वोत्तरतःपरिधत्तांध्रुवेणधर्मणायजमानस्य परिधिरिड ईडितसूर्यस्त्वापुरस्तात्पातुकस्याश्चिदभिशस्त्यावी
तिहोत्रंत्वाकवेद्युमन्तं समिधीमह्यग्नेबृहन्तमध्वरेविशोयन्त्रेस्थोवसूनां स्त्राणामादित्यानंसदसि सीदजुहूरुभृद्भ्रुवाऽसिधृ
ताचीनाम्नाप्रियेणान्माप्रियेसदसिसीदैता असदन् ध्सुकृतस्यलोकेताविष्णोपाहिपाहियज्ञपाहियज्ञपतिपाहिमांयज्ञिनिय
म् ॥ १. १. ११ ॥

भुवनमसिविप्रथस्वाऽग्नेयष्टरिदन्नमः । जुह्वेह्यग्निस्त्वाह्वयतिदेवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वासवि
ताह्वयतिदेवयज्याया अग्नाविष्णुमावामवक्रमिषं विजिहाथामामासं ता प्तंलोकंमेलोककृतौकृणुतंविष्णोस्थानमसी
त इन्द्रोअकृणोद्वीर्याणिसमारभ्योर्ध्वो अध्वरोदिविस्पृशमहुतोयज्ञोयज्ञपतिरिन्द्रावान्स्वाहाबृहद्वाःपाहिमाऽग्ने दुश्चरितादामा
सुचरितेभजमखस्यशिरोऽसिसमज्योतिषाज्योतिरिङ्कताम् ॥ १. १. १२ ॥

वाजस्यमाप्रसवेनोद्ग्राभेणोद्ग्राभीत् । अथासपत्नाऽइन्द्रोमिनिग्राभेणाधराऽअकः ।
उद्ग्रामञ्चनिग्रामञ्चह्यक्त्वा अवीवधन् । अथासपत्नानिन्द्रानीमेविषूचीनम् व्यस्यताम् । वसुभ्यस्त्वारु
द्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तंरिहाणावियन्तुवयः ।
प्रजायोनिमानिर्मक्ष्माप्यायन्तमापशोधयोमरुतंपृषतयस्थदिवन्गच्छततोनेवृष्टिमेरय । आयुष्पा अग्ने
ऽस्यायुर्मपाहिचक्षुष्पाऽग्नेऽसिचक्षुर्मपाहिध्रुवाऽसियंपरिधिंपर्यधत्था अग्नेदेवपणिभिर्वियमाणः । तंतंएतमनुजोषभरामि नेदे
षत्वदपचेतयातैयज्ञस्यपाथउपसमितं सऽस्रावभागास्थेषाबृहन्तः प्रस्तरेष्टाबर्हिषदश्चदेवा इमांवाचमभिविश्वेगृणन्त असद्यस्मिन्ब
र्हिषि मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्यसदासि सादयामिसुम्नायसुम्निनी सुम्नेमादध्वंधुरिधुरियोपाथ मग्नेऽद्धधायोऽशीततनोपा
हिमाऽद्यदिवःपाहिप्रसित्यैपाहिदुरिष्यैपाहिदुरस्यैपाहि दुश्चरितादविषंनःपितुकृणु सुषदायोनिं स्वाहादेवागातुविदोगा
तुं वित्वागातुमितं मनसस्पत इमंनोदेवदेवेषुयज्ञं स्वाहावाचिस्वाहावातेधाः ॥ १. १. १३ ॥

उभावामिन्द्राग्नीआहुवध्याउभाराधसस्सहमादयध्वै ।
उभादाताराविषाऽरयीणामुभावाजस्यसातयेहुवेवाम् ॥
अश्रवऽहिभूरिदावत्तरा वां विजामातुरुतवाधास्यालात् । अथासोमस्यप्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी
स्तोमंजनयामिनव्यम् ॥

इन्द्राग्नीनवतिंपुरोदासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेनकर्मणा ॥
शुचिंनुस्तोमंनवजातमद्येन्द्राग्नीवृत्रहणाजुषेथाम् ।
उभाहिवाऽसुहवा जोहवीमितावाजऽसद्य उशतेधेष्टा ॥
वयमुत्वापथस्पतेरथंन वाजसातये । धियेपूषन्नयुज्महि ॥
पथस्पथःपरिपतिं वचस्याकामेन कृतो अभ्यानडर्कम् ।
सनोरासच्छुरुधश्चन्द्राग्राधियाधियऽसीषधातिप्रपूषा ॥
क्षेत्रस्यपतिनावयऽहितेनेवजयामसि ।

गामश्चपोषयिन्त्वासनोमृडातीदृशे' ॥
 क्षेत्रस्यपतेमधुमन्तमूर्मिधेनुरिवपयोअस्मासुधुक्ष्व ।
 मधुश्चुत' घृतमिवसुपूतमृतस्यनःपतयोमृडयन्तु ॥
 अग्नेनयसुपथारये अस्मान्विश्चानिदेववयुनानिविद्वान् ।
 युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठातेनमउक्तिंविधेम ॥
 आदेवानामपि पन्थामगन्मयच्छक्नवामतदनुप्रवोढुम् ।
 अग्निर्विद्वान्त्सयजात्सेद्बुहोतासो अध्वरान्त्सऋतून्कल्पयाति ॥
 यद्वाहिष्ठतदगनयेबृहदर्चविभावसो । महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजाउदीरते ॥
 अग्नेत्वंपारयानव्योअस्मान्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा' ।
 पूश्चपृथिवीबहुलानुर्वीभवातोकायतनयायशंयोः ॥
 त्वमग्नेव्रतपा असिदेव आमर्त्येष्वाम् । त्वंयज्ञेष्वीड्यः ॥
 यद्बोवयंप्रमिनामव्रतानिविदुष' देवा अविदुष्टरासः ।
 अग्निष्टद्विश्चमापृणातिविद्वान् येभिर्देवाःऋतुभिःकल्पयाति ॥ १. १. १४ ॥

॥ इति प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः (प्रश्नः)

Encoded with accents by Rajagopal Iyer rajsand@yahoo.com
 Proofread by VENKATAVARAHAN ternandanan@satyam.net.in

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
 Last updated February 16, 2002